

1 Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*)

Prstnatec májový je jedním z našich nejběžnějších druhů vstavačovitých. V průměru dosahuje 25–45 cm. Jeho dutá lodyha bývá v dolní části šupinatá. Listy často bývají nápadně skvrnitě, dolní vejčitého až kopinatého tvaru, horní užší. Mívá jich 4–6. Květenství je husté, nešpicaté, jednotlivé květy jsou fialové purpurové, nachové, ale vzácně se vyskytují i růžové a formy. Kvete v květnu a červnu, obecně dříve než prstnatec Fuchsův.

Vyskytuje se na mokřících loukách, rašeliníštích, slatinách a na výživných slabě kyselých půdách. V Krkonoších ho nalezneme v roztroušeném až hojném množství po obou stranách hor, v mokřadech, na vlhkých lesních okrajích, prameništích od podhůří vysoko do hor často ve společnosti prstnatce Fuchsova.

2 Prstnatec Fuchsův (*Dactylorhiza fuchsii*)

Prstnatec Fuchsův je jedna z nejvyšších orchidejí, které můžete vidět na krkonošských loukách. Podobně jak prstnatec májový je to jeden z nejběžnějších druhů orchidejí Krkonoše. Může dorůst výšky až 60 cm, tedy až ke kolenům dospělého člověka, ale většinou je podobně vysoký jako prstnatec májový.

Lodyhu má přímou, olistěnou jen v dolní polovině. Listy jsou skvrnitě nebo neskvrnitě. Dolní jsou podlouhle oválné, horní pak výrazně užší a menší. Nápadný je hustým kuželovitým květenstvím sbíhajícím se do špičky, čímž se odlišuje od prstnatce májového. Jednotlivé květy mají růžovou až fialovou barvu s nachovou kresbou na pysku, převládá spíše světlejší odstín. Kvete od května do července, obecně však později než prstnatec májový. Najdete ho na vlhkých i sušších loukách, při okrajích listnatých lesů, na prameništích, ale také ve vlhkých příkopech podél cest, často ve společnosti prstnatce májového, od podhůří vysoko do hor.

3 Prstnatec bezový (*Dactylorhiza sambucina*)

Prstnatec bezový je nižší orchidej dorůstající výšky do 20 cm. Jeho lodyha je přímá, bledě zelená až nad polovinu listnatá. Listy nemají skvrny. Jsou podlouhlé, kopinaté. Husté

květenství je tvořeno většími květy. Kvete buď světle žlutě, nebo tmavě nachově červeně. Obvykle se obě barevné formy vyskytují na jednom stanovišti. Běžnější je žlutá forma, která začíná rozkvétat dříve než červená forma. Kvete v období od dubna do června. V Krkonoších ho nalezneme vzácně na podhorských loukách, např. na Bíněru u Horního Lánova nebo ve Skleňárovickém údolí pod Rýchorami. Jde o chráněný druh citlivý na změny v obhospodařování luk, obecně se o něm říká, že to je druh pastvin. Jedná se o ohrožený druh, který mizí z nekosených mokřích luk v konkurenci vysokých druhů nivních rostlin.

4 Bradáček vejčitý (*Listera ovata*)

Bradáček vejčitý je naše nejběžnější, i když ne tak nápadná a pestrá orchidej. I v Krkonoších ji lze spatřit poměrně snadno. Je dlouhověká, listy do plné velikosti dorůstají asi až pátým rokem a rostlina poprvé vykvete přibližně až za deset let od vyklíčení. Dorůstá výšky kolem 60 cm. Lodyhu má přímou. Od ostatních orchidejí ji lze snadnou poznat podle dvou široce vejčitých naproti sobě rostoucích listů ve spodní třetině lodyhy. Listy mají výrazné žilky. Květenství je dlouhý, ale hustý klas. Květy jsou žlutavě zelené. Nápadný je dlouhý a hluboce dvouřadový pysk. Kvete od května do července. Dává přednost místům dostatečně vlhkým. Roste na světlých a vlhkých lesních mýtinách, lesních lemech, v křovinách i na otevřených loukách v nižších a středních polohách Krkonoše.

5 Vstavač mužský (*Orchis mascula*)

Vstavač mužský patří k našim nejvýznamnějším orchidejím. Původ jeho jména můžeme hledat ve tvaru nedělené podzemní hlízky, která se podobá varleti a v minulosti se proto používal k posílení mužské potence. Ukázalo se však, že takové účinky nemá. 20–50 cm vysoká přímá lodyha je dole hustě olistěná, ovšem nahoře je bezlistá. Je mělce rýhovaná. Listy jsou podlouhle až široce kopinaté, jasně zelené. Spodina listů a báze lodyhy je červeně tečkovaná. Květenství tvoří dlouhý a bohatý klas drobných kvítků. Květy jsou světle červené až světle purpurové, někdy i bílé. Kvete

od května do června. Nalezneme jej vzácně na horských loukách, polosuchých trávnících, v listnatých lesích pouze na Rýchorách. Patří mezi ohrožené rostliny ČR.

6 Vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*)

Vemeník dvoulistý lze snadno poznat podle dvou světle zelených přízemních široce oválných listů. Jeho lodyha je přímá, dutá a nese zpravidla dva až tři drobné kopinaté listy. Květenství tvoří řídce, válcovité klas složený ze středně velkých květů. Květy jsou bílé a silně

vonné. Voní zvláště silně v noci, kdy láká noční motýly, kteří svými dlouhými sosáky dosáhnou na nektar nacházející se na dně ostruhy a přitom květy opylují. Kvete od května do července. V Krkonoších se vyskytuje na loukách, mezích a lesních okrajích, převážně na živinami bohatších stanovištích spíše v dolní části hor. Patří mezi ohrožené rostliny ČR.

7 Korállice trojklanná (*Corallorhiza trifida*)

Korállice trojklanná je s výškou do 20 cm jednou z nejmenších orchidejí české přírody. Většinou ale najdete rostliny jen 10–15 cm vysoké. Charakteristické pro ni je žlutá barva jak lodyhy, tak i květů. Lodyha má ve spodní části kolem tří šupin, jinak je bezlistá. Květenství je řídké se žlutozelenými květy, které mají bílé pysky. Kvete od května do června. K životu

potřebuje stinné a vlhké prostředí, roste proto často v bučinách a na lesních prameništích. Její název – korállice – poukazuje na to, že oddenek, který se skrývá těsně pod zemí, tvarem připomíná mořský korál. V Krkonoších se vyskytuje především v okolí Lánova. Patří mezi silně ohrožené druhy.

8 Pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*)

Pětiprstka žežulník vděčí za svůj název tvaru podzemní hlízy, která je prstovité členěná a připomíná lidskou dlaň s prsty. Je jednou z našich nejvyšších orchidejí. Přímá, nepřilíhající hustě olistěná lodyha dorůstá výšky až 60 cm. V dolní části lodyhy jsou listy nahloučené, úzce kopinaté a dlouhé. V horní části jsou pak řidké, krátce a šupinovité. Květenstvím je dlouhý, úzce válcovitý, poměrně

hustokvětý hrozen. Jednobarevné květy jsou růžové až světle nachové a příjemně sladce voní. Kvěst ji uvidíte od května do července. Roste na středně vlhkých loukách a pastvinách, dříve v Krkonoších hojně, dnes místy, spíše v nižších částech hor. Patří mezi ohrožené druhy.

9 Hlístník hnězdák (*Neottia nidus-avis*)

Hlístník hnězdák je nezáleň orchidej, jejíž druhové jméno odkazuje na to, že se jeho kořeny podobají ptačímu hnízdu. Dorůstá střední výšky obvykle kolem 30 cm. Lodyha je silná, voskově žlutá nebo hnědá a je porostlá zakrnělými pochvovitými šupinovitými listy. Květenství tvoří dlouhý klas a květy mají stejnou barvu jako celá rostlina, tedy voskově žluté až hnědé. Kvete v květnu a červnu výhradně v listnatých lesích. Důvodem je, že hlístník je rostlinou prakticky bez chlorofylu – není schopný fotosyntézy. Po celý svůj život je proto závislý na mykorrhize – soužití

10 Kruštík tmavočervený (*Epipactis atrorubens*)

Kruštík tmavočervený je další z našich vyšších orchidejí. I její druhové jméno předurčuje charakteristický rys – tmavočervenou až nachovou barvu rostliny. Dorůstá až 60 cm. Lodyha bývá přímá, ale může být i lehce zprohýbaná. Charakteristické ale je, že je chlupatá

a má nachovou barvu. Listy jsou vejčité až vejčité kopinaté. I ony bývají na spodní straně nachové. Květenství bývá husté a jednotlivé květy orientované na jednu stranu. Květy jsou červeně nachové. Velikosti jsou ale menší, než u kruštíku

bahenního. Kvete od května do července. Kruštík najdete především ve světlých listnatých a jehličnatých lesích, ale vyskytuje si i kolem cest a v opuštěných lomech. Vyžaduje vápnité půdy, v Krkonoších je k vidění např. na Bíněru a kolem Lánova. Patří mezi ohrožené druhy.

11 Kruštík bahenní (*Epipactis palustris*)

Kruštík bahenní, jak už jeho druhový název předurčuje, miluje vlhká stanoviště. Roste výhradně na podmáčených, bažinných nebo rašelinných loukách a prameništích. Jeho přímá lodyha bývá 30–50 cm vysoká. Listy má podlouhlé až úzce kopinaté. Jeho květenstvím je řídký klas. Květy jsou ale relativně velké

se široce rozvěveným okvětem. Pysk je dlouhý a bílý s červeným žilkováním. Kvete od června do srpna. Vyhovují mu vlhké, vápnité půdy, v Krkonoších je k vidění např. na Bíněru a kolem Lánova. Patří mezi silně ohrožené druhy.



ORCHIDEJE

Jednoduchý klíč k určování



ORCHIDEJE – Jednoduchý klíč k určování

Vydala Správa Krkonošského národního parku v roce 2015

Text: © Jakub Opršal

Ilustrace: © Věra Ničová

Grafická úprava: © 2123design s.r.o.

© 2015, Správa Krkonošského národního parku, Dobrovského 3, 54301 Vrchlabí

Vytištěno na recyklovaném papíře.

112



SOS

150



HASIČI

155



LÉKAŘ

158



POLICIE



602 448 338 nebo 1210



(+48) 985 nebo 601 100 300

HORSKÁ SLUŽBA (CZ) / GOPR (PL)



Cíl 3 / Cel 3
2007-2013



EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRAČAMY GRANICE



SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU

www.krnapp.cz



Klíč k určování orchidejí

Orchideje v Krkonoších? Zapomeňte na odrátované stonky ze supermarketu, zdejší populace orchidejí čítá v současnosti kolem 20 druhů zajímavých ozdob podmačených podhorských a horských luk, květnatých bučin a prameništ.

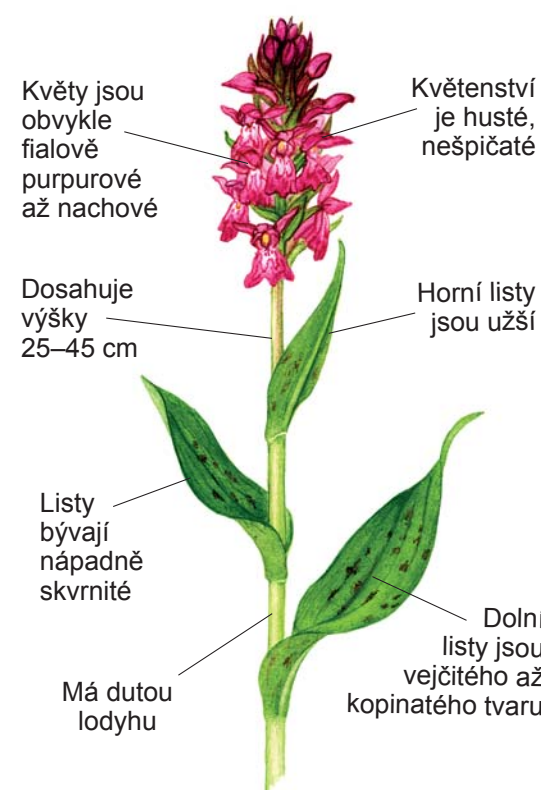
Orchideje patří k nejkrásnějším a k nejzajímavějším zástupcům rostlinné říše na naší planetě. Je to z důvodu zajímavého životního cyklu, rozmanitých způsobů rozmnožování, silnou vazbou na mykorrhizní houby a možná i proto se k nim váže mnoho příběhů a pověr – orchideje vždy byly v něčem zvláštní, v očích lidí byly opředeny řadou tajemství a kouzel. První písemné zmínky o nich pocházejí už doby starověké Číny, kde byly orchideje symbolem čistoty a skromnosti, a byly využívány jak v léčitelství, tak pro okrasu.

Název čeledi *Orchideaceae* (česky vstavačovité) má svůj původ v řeckém slově *orchis* (=varle), což souvisí s podobností tvaru kořenových hlíz a mužských pohlavních orgánů. Orchideje nalezy spoustu způsobů jak přežít. V hlízách si například dokáží uchovat vláhu a živiny na horší časy, jejich často zářivě barevná květenství nápadně vystupují nad okolní vegetaci, aby přilákala co největší množství opylovačů, ptáků a hmyzu, zatímco listy jsou před případnými predátory schované v trávě u země. Orchideje rostou prakticky na celém světě, ve všech podnebných pásech, ve výškách od hladiny moře po vysokohorské oblasti. Na druhou stranu jsou orchideje spolehlivým indikátorem kvality půdy, patří k prvním druhům rostlin, které mizejí z narušeného prostředí po odvodnění rašeliníšť nebo po přílišném hnojení.

Víte, že vanilkový lusk, používaný jako přísada do pečení koláčů a cukroví, je vlastně tepelně opracovaný (fermentovaný) plod tropické liánovité orchideje? Tu sice na svých toulkách po Krkonoších rozhodně nespátíte, pohledem na krkonošské orchideje ale jistě zklamání nebudete, rozmanitost barev a tvarů jejich květů se snad nikdy neomrzí. Tento určovací klíč vám bude původcem při poznávání našich nejznámějších zástupců vstavačovitých.

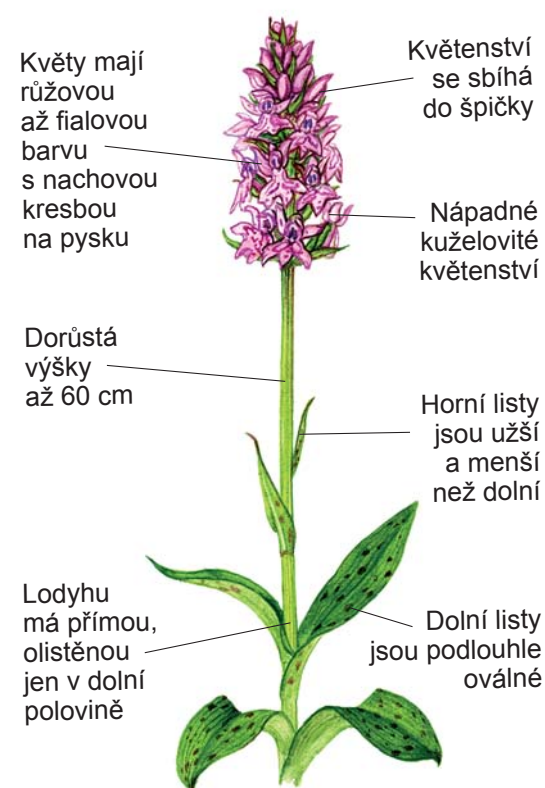
1

Prstnatec májový



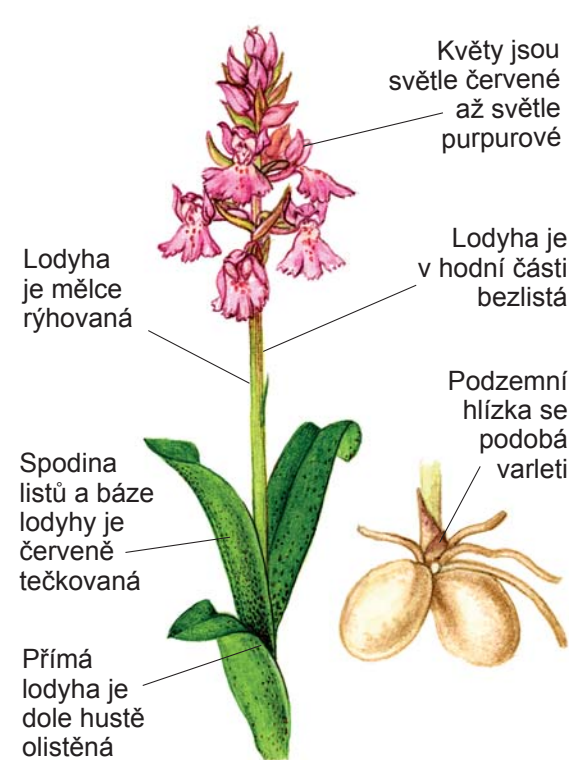
2

Prstnatec Fuchsův



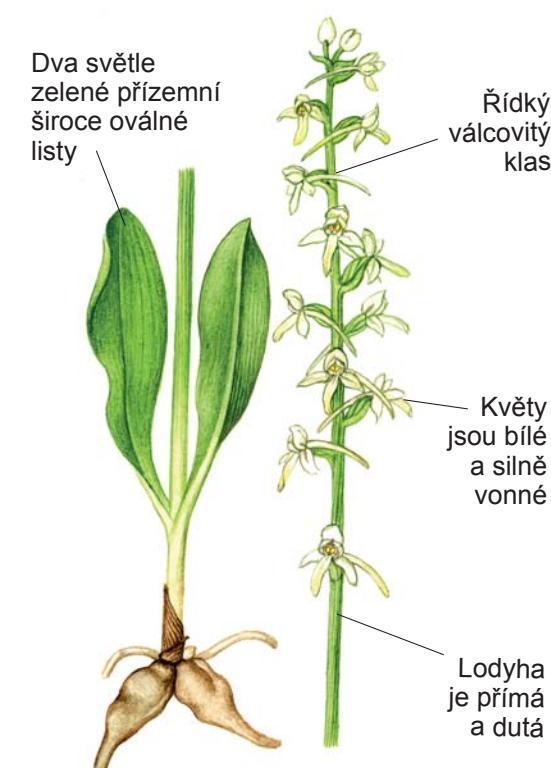
3

Vstavač mužský



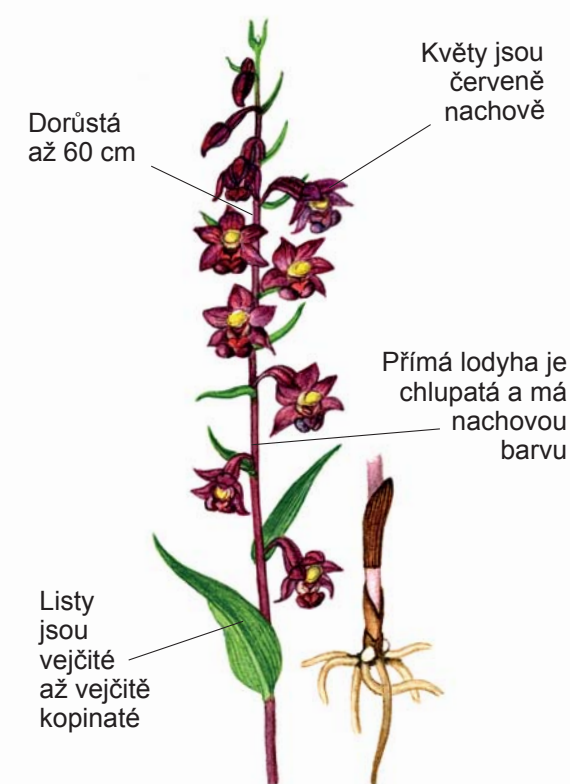
4

Vemeník dvoulistý



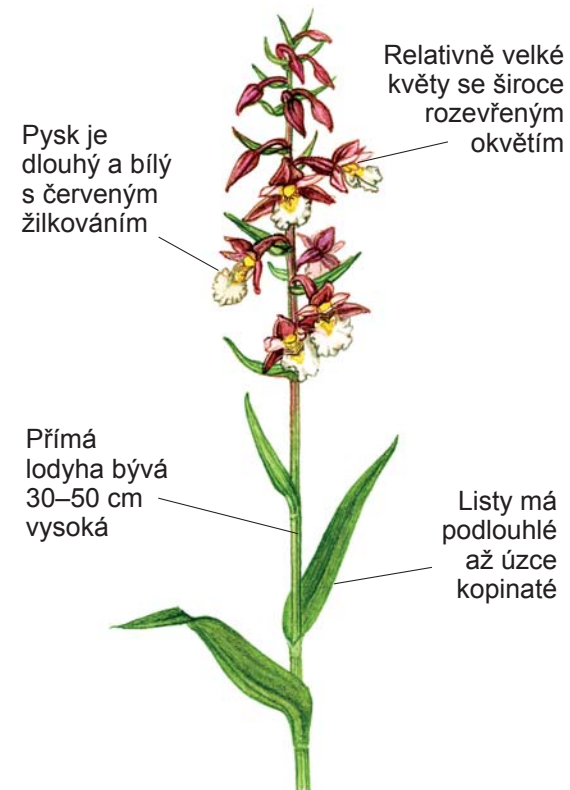
5

Kruštík tmavočervený



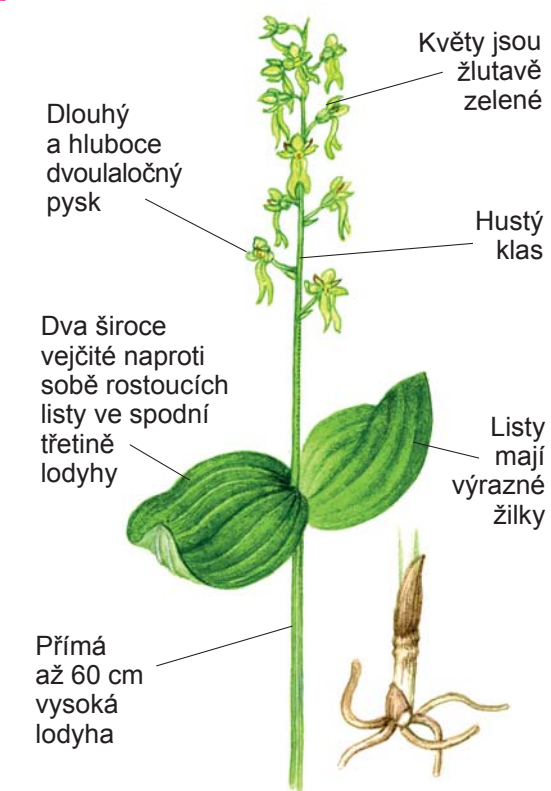
6

Kruštík bahenní



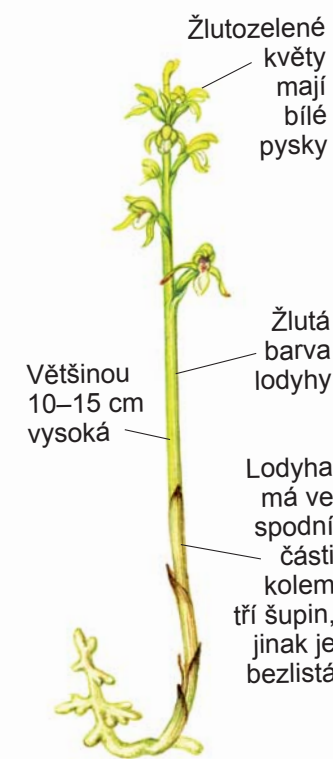
7

Bradáček vejčitý



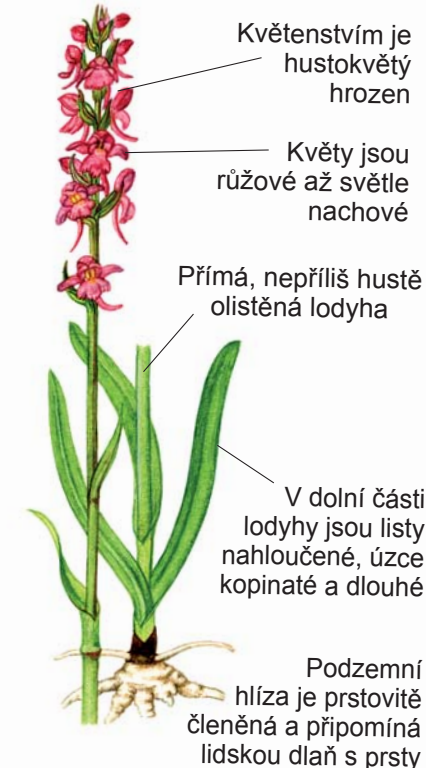
8

Korállice trojklanná



9

Pětiprstka žežulník



10

Hlístník hnízdák

